

11. Crise da Restauración (1902–1923)

Política xeral

- **Afonso XIII (1902–1931):**
 - Maioría de idade en 1902 (16 anos). Rexencia de María Cristina (1885–1902).
 - **Intervención coroadada:** O rei interviña activamente na política (nomeamento de gobernos, apoio a ditaduras). **Xuramento militar (1909)** – apoiou a represión da Semana Tráxica.
- **Gobernos do período:**
 - **Maura (1903–1904, 1907–1909):** Conservador. “Revolución desde arriba” (reformas para integrar as masas). **Lei de Reforma da Administración local (1909)** – crea as mancomunidades provinciais (aplicada en Cataluña en 1914). **Semana Tráxica** (ver abaixo).
 - **Canalejas (1910–1912):** Liberal. **Lei do cadeado (1910)** – limita o establecemento de novas ordes relixiosas. **Lei de recrutamento (1912)** – servizo militar obrigatorio (redención de quintas por diñeiro, discriminación de clases). **Lei de mancomunidades provinciais (1913)** – aprobada tras a súa morte.
 - **Dato (1913–1915, 1920–1921):** Conservador. Asasinado en 1921 por anarquistas.
 - **Romanones (1912–1913, 1918):** Liberal.
 - **García Prieto (1917):** Liberal.
- **Crise de 1917 (triple):**
 - **Contexto:** I Guerra Mundial (1914–1918). España neutral, pero inflación (+300%), carestía, malestar social.
 - **Xuntas de Defensa (Barcelona, 1 de xuño de 1917):** Asociación de oficiais do exército (mediana e baixa graduación) para reivindicar melloras salariais e ascensos por antigüidade. **45.000 firmas.** O Goberno de Dato disóllese, pero os oficiais rebélanse.
 - **Asemblea de Parlamentarios (Barcelona, 19 de xullo de 1917):** Convocada pola **Lliga Rexionalista** (Cambó). Participan republicanos, socialistas e algúns liberais. Piden a convocatoria de **Cortes Constituíntes** e a autonomía de Cataluña. O Goberno prohíbe a reunión.
 - **Folga xeral revolucionaria (13 de agosto de 1917):** Convocada por PSOE e UGT (con apoio da CNT). **1 millón de xornaleiros** en folga. **70 mortos**, centos de detidos. Fracasa pola falta de coordinación e a represión militar.
 - **Consecuencias:** Fin do turno pacífico. Gobernos de concentración (Maura, García Prieto, Romanones). A quenda non volve funcionar.
- **Mancomunidad de Catalá (1914):**
 - Creada ao amparo da lei de mancomunidades de Canalejas (1913). Presidente: **Enric Prat de la Riba** (ata 1917), despois **Josep Puig i Cadafalch**.
 - Funcións administrativas (non políticas): estradas, sanidade, educación, bibliotecas. Primeiro recoñecemento da personalidade catalá.
- **Pistoleirismo en Barcelona (1919–1922):**
 - Loita entre **anarquistas** (CNT) e **Sindicatos Libres** (católicos, apoiados pola patronal). **300 asasinatos**.
 - **Lei de fugas:** Represión policial extraxudicial.
 - **Peza clave:** O goberno de Dato (1921) non consegue controlar a violencia.
- **Desastre de Annual (1921):**

- **Guerra de Marrocos** (protectorado español desde 1912). O xeneral **Silvestre** avanza sen protección cara ao interior do Rif.
- **Abd el-Krim** (líder rifeño) ataca as posicións españolas. **13.000 mortos** españois (entre 22 de xullo e 9 de agosto).
- **Expediente Picasso** (1922): Investigación sobre as responsabilidades. Implicación do rei Afonso XIII (que animara a Silvestre). Crise política e desprestixio da monarquía.
- **Golpe de Primo de Rivera (13 de setembro de 1923):**
 - **Primo de Rivera**, capitán xeneral de Cataluña, dá un golpe de Estado en Barcelona. **Manifesto** xustificando o golpe pola “tupida rede da política de concupiscencias” e o “desastre de Annual”.
 - **Afonso XIII** apoia o golpe e nomea a Primo de Rivera presidente de Goberno (15 de setembro). Suspensión da Constitución, fin da Restauración.
 - Apoios: Exército, burguesía catalá (orde social), Igrexa, caciques. Oposición: republicanos, intelectuais (Unamuno), obreiros.

Galiza no contexto político

- **Rexionalismo irmandiño:**
 - **Irmandades da Fala** (fundadas na Coruña en 1916 por **Antón Villar Ponte**). Defensa da lingua e da cultura galega. **Asemblea de Lugo (1918)**: Reclama a “autonomía integral de Galicia”.
 - **Vicente Risco**: Teoría da nacionalidade galega (1920). **Ramón Otero Pedrayo** e **Castelao** (Alfonso Rodríguez Castelao) - Sempre en Galiza (escrito en 1944, pero a súa formación é neste período).
 - **Xeración Nós** (revista Nós, 1920): Intelectuais que buscan a modernización de Galicia.
- **Folgas marítimas en Ferrol (1916):**
 - Convocadas pola **CNT** nos estaleiros. Reivindicacións salariais e de xornada. Represión.
- **Caciques galegos:**
 - Aínda con poder, pero o sistema do turno desgástase. **Bugallal** é ministro en 1921 (Goberno de Maura). **Besada** fina en 1919.
- **Golpe de Primo de Rivera:**
 - Os **estaleiros de Ferrol** (base naval) apoian o golpe (a Armada mantense leal ao ditador). En Galicia, o golpe triunfa sen resistencia (20 de setembro de 1923).

Economía xeral

- **Neutralidade na I Guerra Mundial (1914-1918):**
 - España non participa. **Superávit comercial de 7.000 millóns de pesetas** (exportación a belixerantes: minerais, téxtiles, conservas, produtos agrarios).
 - **Cataluña**: Téxtil +200%. **País Vasco**: Siderurxia (exportación de sulfuros de Riotinto a Alemaña e Inglaterra).
 - **Inflación**: Os prezos suben un **300%** (alimentos, vivenda, combustible). Malestar social.
- **Crise de 1917-1920:**
 - Fin da guerra, caída da demanda. **Folgas xerais** (Madrid, 1917; Barcelona, 1919). **Somatén** (milicia catalana anticomunista, 1918).
 - **Reconversión industrial**: Peche de fábricas, paro.
- **Obras públicas:**

- **Ferrocarril Transcantábrico** (iniciado en 1908, incompleto en 1924).
- **Encoros: El Atazar** (Madrid, 1920s).
- **Financiamento:**
 - **Instituto Nacional de Crédito** (xerminal do Banco de Crédito Industrial, 1920).
 - **Débeda pública: 18.000 millóns de pesetas** en 1923.

Galiza no contexto económico

- **Beneficios limitados da neutralidade:**
 - **Conservas de Vigo:** Exportación a Inglaterra e Francia. Aumento do 50% da produción.
 - **Estaleiros de Ferrol:** Construción naval militar e civil. Auxe temporal.
 - **Emigración continua** (200.000 galegos a Cuba/Arxentina entre 1910-1920). As remesas seguen sendo a principal fonte de divisas.
- **Remesas clave:** Sosteen a economía rural e permiten a **redención de foros** (a partir de 1926).
- **Industrialización nula:** O **minifundio** e a falta de capitais impiden unha revolución industrial en Galicia. Dependencia do sector primario.

Sociedade xeral

- **Movemento obreiro explosivo:**
 - **PSOE:** Triplica votos en 1918 (67 deputados). **Pablo Iglesias** deputado.
 - **CNT:** 700.000 **afiliados en 1919** (Barcelona, Valencia, Zaragoza, Andalucía). **Folga de La Canadiense (Barcelona, 1919):** xornada de 8 horas (primeira en España).
 - **UGT:** 100.000 **afiliados**.
 - **Partido Comunista de España (PCE, 1921):** Escisión do PSOE (influencia bolxevique).
 - **Sindicatos Libres:** Sindicatos católicos e patronais, con **pistoleiros** (enfrentados á CNT).
- **Nacionalismos modernos:**
 - **Lliga Rexionalista (Cambó): Mancomunidad Catalá (1914). Estatuto de autonomía** elaborado en 1919 (rexeitado polas Cortes).
 - **PNV:** Maioría en Biscaia e Guipúscoa (1920s). **Acció Catalana (1922)** (nacionalismo de esquerda).
- **Feminismo:**
 - **Clara Campoamor:** Defensora do sufraxio feminino (conseguido en 1931, pero a súa actividade comeza nos 1920s).
 - **Margarita Nelken:** Escritora e política socialista.
- **Mentalidades:**
 - **Rexeneracionismo frustrado: Manuel Azaña** (A actual ditadura). **Elites desenganadas** que ven no autoritarismo (Primo de Rivera) unha solución.

Galiza no contexto social

- **Obreiros de Ferrol na CNT:**
 - Folgas de 1916, 1917, 1920. O xornal **Solidaridad Obrera** ten correspondentes en Ferrol.
 - Represión: detencións, despedidos.
- **Emigración intelectual:**

- **Vicente Risco** estancia en París (influencia das vangardas). **Castelao** exiliado en 1936, pero a súa formación é nos 1920s.
- **Xornaleiros pasivos:**
 - A maioría do campesinado segue sometida aos caciques. A **redención de foros** (1926) cambiará esta situación, pero aínda non chegou.
- **Irmandades da Fala:**
 - De carácter inicialmente cultural, evolucionan cara ao **nacionalismo político**. **Xogos Florais** (1922).
- **Mulleres:**
 - **Misteiras** (conserveiras) e **mariscadoras**. Sen dereito a voto, salarios iguais? Non, inferiores. As **soldadeiras** (criadas) emigran a Castela.

Problema social comparado (táboa completada)

Problema social	Galiza	Cataluña	País Vasco
Obreirismo	CNT en Ferrol (estaleiros)	Pistoleirismo en Barcelona (CNT vs. Sindicatos Libres)	PNV (nacionalismo), UGT e PSOE en Bilbao
Nacionalismo	Irmandades da Fala (cultural, despois político)	Falaliga (conservadora, autonomista)	Rexionalista Sabino Arana (independentista, étnico)
Caciquismo	Rural total (95% control)	Declinante industrial)	(burguesía Foral (con concertos, menos intenso)

Cultura xeral

- **Ortega y Gasset:**
 - Meditacións do Quixote (1914). España invertebrada (1922).
 - **JAÉ e Residencia de Estudiantes** (formación de xeracións).
- **Vangardas:**
 - **Ultraísmo** (revista Ultra, 1921). **Guillermo de Torre, Jorge Luis Borges** (estancia en Madrid).
 - **Creacionismo** (Vicente Huidobro).
 - **Xeración de 1927** (aínda que o seu máximo esplendor é na Segunda República, a xestación é nos anos 1920: Lorca, Dalí, Buñuel, Alberti, Cernuda).
- **Ateneo de Madrid:**
 - 20.000 **socios** en 1920. Conferencias de Unamuno, Ortega, Azaña. **Unamuno exiliado en 1924** (por criticar a ditadura de Primo de Rivera).

Galiza no contexto cultural

- **Rexurdimento maduro:**
 - **Vicente Risco:** Teoría da nacionalidade galega (1920). Sempre en Galiza de Castelao (escrito en 1944, pero a idea é dos 1920s).
 - **Revista Nós (1920-1936):** Dirixida por Risco, Otero Pedrayo, Cuevillas. Defensa do galeguismo cultural e político.

- **Xogos Florais:**
 - **A Coruña** (1922). Actos de exaltación da lingua galega.
- **Teatro galego:**
 - **Grupo "Os Eilen"** (A Coruña, 1919-1925). Teatro en galego.
 - **Ramón Cabanillas:** A noite do ceo (teatro).
- **Filial da JAE en Santiago:**
 - A **Residencia de Estudiantes** de Madrid ten influencia na Universidade de Santiago. Bolsas para estudantes galegos.